

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן / מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

אבות פרק ג משנה יד

חביבין ישראל שנקראו בני למקום

אבות (פ"ג מ"ד) הוא היה אומר¹ [רבי עקיבא] חביבין ישראל שנקראו בני למקום, חבה יתירה נודעת להם שנקראו בני למקום, שנאמר "בנים אתם לה' אלהיכם" (ראה יד א) ע"כ.

-א-

בתוספות יוס טוב (שם) בד"ה שנאמר "בנים אתם לה' אלהיכם", ולא הביא מקרא "בני בכורי ישראל" (שמות ד כב) שהוא קודם. לפי שאותו מקרא אפשר לפרשו על אותו הדור בלבד שרצה להוציאם ממצרים, **הם שחבבם להוציאם ממצרים וקראם בני, ומנלן לדורות הבאים. לכך הביא זה המקרא שנאמר אצל מצות שנצטוונו בה לדורי דורות עד עולם** חוק ולא יעבור לא תתגודדו וגו' שהם חובות הגוף הנוהגים בכל מקום ובכל דור ודור וקראם בני כן נ"ל.

בהגהות ראשון לציון (שם) בד"ה תו"ט שנאמר בני אתם לה' אלקיכם ולא הביא מקרא בני בכורי וכו', **ומנלן לדורות הבאים.** לפום סברא זו איכא למידק קצת שבת (לא א) עוד שם (פ"ט ב) וכן ע"ז (ג א) דבכולהו מיייתי "בני בכורי ישראל" על דורות אחר דור שיצא ממצרים עיי"ש, והו"ל לאתויי בכל אותן המקומות קרא "בנים אתם" אבל למ"ש התו"ט בשם מדרש שמואל נוחא, ועיין יש סדר למשנה, עכ"ל.

-ב-

והנראה בזה ובהקדם מש"כ בספר **חפץ ה'** (שבת פ"ט ב) בד"ה שם בגמרא בני ולא בניך, וכו'. וראיתי לפרש לדרך זה ממה דאיתא בפרקי אבות (פ"ג מ"ד), דקתני חביבין ישראל שנקראו בני למקום, חביבה יתירה נודעת להם שנקראו בני למקום, שנאמר "בנים אתם לה' וכו' (ראה יד א), **לכאורה אין לו הבנה מעיקרא הוא כפול**, דהכי הו"ל חביבין ישראל שנקראו בני למקום שנאמר בני וכו'. אי נמי חביבין ישראל חבה יתירה וכו', ועוד מאומרו חביבין וכו' שנקראו בני, והדר תני חביבה יתירה, משמע מלבד האמירה שנקראו בני באנו לראות החיבה היתירה אשכתן לה דהיא עצמה ולא יותר, ועוד מהו נודעת להם.

אכן הכוונה היא דידוע הוא אמרם ז"ל (עירובין יח ב) אקרא ד"אותך ראיתי צדיק לפני" וכו' (נח ז א) ולעיל כתיב "צדיק תמים" (שם טו) אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו. **והכא הכי קאמר התנא חביבין ישראל שנקראו בני למקום** זו חביבה אחת, חביבה אחרת נודעת והודיענו אותה **הב"ה במה שכתוב "בנים אתם" וקא קרי להו בני בפניהם כאומרו בני אתם, ומהנמנע כי כל שבחייהו דישראל קאמר להו בפניהם כי אין אומרים בפני האדם כי אם מקצת שבחו כאשר למדנו מנח ע"ה.** אמור מעתה פשיטא כי עוד יש להם מעלה אחרת, אשר היא מה שקורא אותם ה' בני אתם, **א"כ נודעת להם חביבה יתירה, ומאי היא, האי דבני בכורי שהוא יותר מעולה,** ולזה קרי להו בני בפניהם, שהניח כל השבח שהוא בכורי שלא בפניהם. וגם כהא דאמרם לא זו מחבבם עד שקראם בני וכו', ולא זו מחבבם עד שקראם אחים, א"כ שיש להם חביבות אחריני, וכולן נודעו לנו ממה שקרא להם בפניהם בני אתם. וזוהי אתי אדויק דברי התנא כפתור ופרח, ולעולם שמא דבני לא אעדי מניהו, עכ"ל.

-ג-

ומבואר דבלא הקרא ד"בנים אתם לה' אלקיכם" היה מתפרש שפיר קרא ד"בני בכורי ישראל" רק על אותו הדור בלבד שרצה להוציאם ממצרים וכו' אבל לא לדורות וכמו שכתב בתוס' יו"ט, **ורק לאחר שכתבה התורה "בנים אתם לה' אלקיכם" דמזה נשמע דיש שבח אחר גדול ממנו,** דהרי אין אומרים כל

שבחו של אדם בפניו, ומאחר שנודע להם שנקראו בני למקום, נמצאנו למדים ששם בני בכורי קאי גם לדורות. **ומתיישב שפיר** מה שנתקשה בהגו"ח ראשון לציון ממה שהובא פסוק "בני בכורי" בשבת (לא א, פ"ט ב) ובעבודה זרה (ג א) אף שיש לפרשו על אותו הדור, והוא משום דרק לאחר שנכתב קרא ד"בנים אתם לה' אלקיכם" דהוא מקצת שבתם, ומוכח שיש שבח גדול ממנו, אגלאי לן דהכתוב "בני בכורי" שהוא כל השבח הוא גם לדורות.

-ד-

בספר משך חכמה (שמות ד כב) בד"ה בני בכורי ישראל, שכן בכור נוטל פי שניים משום שהוא עשה אותו לאב, **כן ישראל עשו כביכול להשם יתברך לאב להעולם שהם הכירו השגחתו ויחודו בתבל,** ופשוט, עכ"ל. פי דלכן נקראים בני בכורי.² **ולהמתבאר** יש מקום לומר שבני ישראל נקראים בני בכורי, אמנם גם שאר האומות נקראים בני סתם, דמכיון דישראל נקראים בן בכור ע"כ שיש בני אחרים ג"כ ולכאורה קאי על האומות.

ומיושב שפיר לפי דבריו מה שנתקשה בתוס' יו"ט על התנא דמתניתין מה שלא העתיק קרא דבני בכורי, משום דאי הוה מיייתי קרא ד"בני בכורי", הוה משמע דשאר האומות נקראים בני סתם, ומכיון שהתנא בא לומר חשיבותם של ישראל מן האומות **לכן הביא קרא דבני אתם לה' אלקיכם המורה דרק ישראל קרויים בני.**

-ה-

סמוכין לדברינו ממה שכתב בספר פרקי משה (אבות שם) בד"ה וכן הענין בגזרה השנית, אמר שישראל הם חביבין במה שנקראו בני למקום, והנה גם שאר האומות אף על פי שלא נקראו כן הנה הנם בני למקום, כי כולם נמשכו מאדם הראשון שהיה בנו ומעשה ידיו של מקום, ואמר שעם היות שכולם הם בניו, הנה במה שנקראו בייחוד ישראל, זה השם להבדילם מזולתם, נודעת להם חבה יתרה על שאר האומות דכתיב "בנים אתם לה' אלהיכם", **כי אם היה מביא ראיה מפסוק בני בכורי ישראל לא היה זה מורה הבדל משאר האומות, יען היה מקום לאומר שיאמר שישראל קראם השם ית' בני בכורי, ולא שלל בזה שאומות העולם לא יהיו בניו, אף על פי שלא יהיה במדרגת הבן הבכור, אמנם במה שאמר בני אתם וכו', משמע אתם קרויים בני ואין אומות העולם קרויים בני, וזה יורה ודאי שיש חבה יתירה לשם ית' עמהם, נבדלת מחבת שאר האומות בהבדל עצמותי,** עכ"ל.

-ו-

בספר פרי צדיק (פרשת בא, לסעודת פדיון הבן אות ב) בד"ה "קדש לי כל בכור" וגו' (בא יג ב). וכו'. הענין דכתיב בני בכורי ישראל (שמות ד כב) ואין המכוון שנגד העכו"ם הם בכור, דהא העכו"ם אינם קרויים בני למקום כלל רק ישראל. **רק המכוון נגד מלאכים שנקראו גם כן "בני אלהים"**,³ וישראל בני בכורי. וכו', עכ"ל.

אולם לפי מש"כ בספר חפץ ה' דלעולם שמא דבנים לא אעדי מניהו, פי ותואר בני הוא חשיבות בפני עצמו, י"ל דזו היא ג"כ כוונת התנא במה שאמר חביבים ישראל שנקראו בני למקום, משום דאף דלא קראם בני בכורי יש להם עוד חשיבות שנקראו בני, ולכן נקט פסוק "בנים אתם", ושייך שפיר ג"כ התואר בני בכורי.

לתגובות והערות ולקבלת הגליון 'באר התורה':

a0527677650@gmail.com

³ 'יְיָהּ הַיּוֹם וַיְבָאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַבֵּב עַל ה' וַיְבֹא גַם הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם ע"כ (איוב א ו) ובמצודת ציון (שם) בד"ה בני האלהים, הם המלאכים הקרובים אל השכינה להיות מבני ביתה, וכן 'ויריעו כל בני אלהים' (לקמן איוב לח ז), עכ"ל.

¹ ברע"ב לעיל (פ"א מ"ב) בד"ה הוא היה אומר, כלומר כך היה מרגלא בפומיה תמיד. וכן כל ר' פלוני אומר, הוא היה אומר שבמסכתא זו, פירושן היה רגיל לומר כן תמיד, עכ"ל.

² ועי' עוד מש"כ בהעמק דבר (שם) במעלת הבן הבכור, וסמוכין לדבריו בחת"ס (אחרי הפטרת מתח חדש בד"ה בן נעות המרדות וכו' בשם ההפלאה).